

אדברה בערותיך

גליון מס'

99

כ"ד שבט תשפ"ג
פרשת משפטים שקלים
מברכים אדר

ולפי"ז י"ל ככוונת הזוהר, דלכך מרמזת לנו התורה ענין גלגול נשמות דווקא בפרשת משפטים, לומר שע"ז זהירות בבין אדם לחברו שומר האדם עצמו לבל יזדקק להתגלגל שנית בעוה"ז בכדי להשיב גזילה או לתקן חטא אחר שבין אדם לחברו. (הובאו הדברים בספר "החפץ חיים חייו ופעלו" ח"ג עמ' תתרמ"ו).

יבוא בשלום

והנה בפרשת יתרו (יח' כג') כאשר יתרו יעץ למשה רבנו את העצה להעמיד שרי אלפים וכו', כתיב: "ושפטו את העם בכל עת וגו' אם את הדבר הזה תעשה וצווח אלוקים ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

ויש לדייק כיצד אמר "יבוא בשלום", הא במסכת ברכות (סד, א) אמרו: הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום וכו', הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום, אלא לך בשלום, שנאמר וכו'. לפי"ז היה צריך לומר "יבוא לשלום", אחר שמדובר כאן בחיים? ומבאר ה'חפץ חיים' דלפי היסוד הנ"ל דהמחוייב לחברו אפילו פרוטה אחת, ולא פרע לו עד שמת, אינו מתכפר לו ומוכרח להתגלגל ולבא שנית לעוה"ז בשביל להחזיר חובו. י"ל שכוונת יתרו היתה שאם יעמידו דיינים בישראל שידונו דיני ממונות, ולא יישאר שום אדם חייב לחברו כי כל ריב וכל משפט יבוא לפני הדיינים והם יכריעו את הדין. מעתה "כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום", שכל אחד לאחר פטירתו ימצא מנוחה בעוה"ב ולא יצטרך להתגלגל שנית בעוה"ז. (שם, עמוד תתרמ"ז).

הבא לטהר מסייעין אותו

וכאשר נזהר האדם בימי חייו מאיסור גזל, הקב"ה מסייעו שאם מת ונשאר חייב לחברו, שישולק החוב ולא יצטרך לחזור שוב לעוה"ז כדי להחזיר חובו. כפי שסיפר הגר"צ מרקוביץ זצ"ל בלוית הגר"ר שמואל גריינמן זצ"ל (גיס מרן החזון איש זצ"ל), שלמחרת פטירת החזו"א הזדמן לב"ב אדם זקן שאינו שומר תורה ומצוות שהתגורר באחד מהקיבוצים הנדחים, וכאשר ראה את מודעות האבל על החזו"א התעניין מיהו הרב שנפטר, ופגש את הגר"ש גריינמן שסיפר לו בהרחבה על החזו"א. אותו זקן המשיך להתעניין מאיזה מקום בא החזו"א, ועל בני משפחתו, והתברר שבצעירותו הוא התגורר באותה עיירה של החזו"א והכירו מהזמן ההוא.

סיפר הזקן שלפני המלחמה כאשר החזו"א עוד היה בחור, הוא לוהה ממנו איזה פרוטה קטנה שהיתה חסרה לו בשביל נסיעה ברכבת, ולאחר המלחמה כבר יותר לא נפגש עימו, והחזו"א לא השיב לו את אותה פרוטה.

רבי שמואל גריינמן נדהם, ואמר שהחזו"א הזכיר כמה פעמים שלוהה מאדם אחד פרוטה לפני המלחמה, ואחרי המלחמה כבר לא מצאו בשביל להחזיר לו את הפרוטה ההיא, והזכיר כמה פעמים בצער את החוב הזה שלא נפרע, ומיד הגר"ש פרע את החוב.

הקב"ה שלח את אותו זקן אחר פטירת החזו"א לב"ב, שיפגוש במכוון את הגר"ש גריינמן, והכל בשביל שיוחזר החוב של החזו"א ולא יבוא לעוה"ב עם חוב של פרוטה. הנה דוגמה של ס"ד שהקב"ה עוזר

אימתי נתמעט חרש ושוטה מכלל קטן ואימתי לא ממעטינן

"כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (כב, ו). במסכת שבועות (מב) דרשינן מהפסוק "כי יתן איש" למעט את הקטן, דאין טענת קטן מחייבת שבועה למודה במקצת הטענה. ופירש רש"י: "והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת" עכ"ל. מבואר דכשנתמעט קטן מ'איש' הוי בכלל המיעוט גם חרש ושוטה.

וצריך עיון, דבמסכת קידושין (יט, א) ממעטינן מקרא דקטן אינו מיבם, ומאידיך לא נתמעט בה חרש ושוטה דהם מיבמים, כדאיתא בתוספתא (יבמות פ"א ה"ב). וצריך עיון, דאם 'איש' ממעט כל מי שאין בו דעת, מדוע ביבום ממעטינן רק קטן ולא חרש ושוטה?

ויש לומר, דבכל מקום דהמיעוט הוא מצד חסרון דעת דהדבר מזיק דעת של גדול, כגון בטענת קטן הנ"ל, אם כן הכי נמי חרש ושוטה נתמעטו, מאחר דאין דעתם גמורה להיות דין טענת ברי על טענתם. אבל בדבר שאין צריך כוונה כלל כמו ביבום, לא שייך לומר דהמיעוט מפני שאין לו דעת וכוונה, דהא אין צריך כוונה ליבום, ועל כרחך דהמיעוט מ'איש' הוא מי שאין לו כח אישות, ולא מצד דעת, ולכך חרש ושוטה מייבמים. וכן צריך לומר גם בעבודה בקרבנות דקטן פסול מצד קטנותו (חולין כד, ב) ולא חרש ושוטה דלא בעי כוונה כלל (זכר יצחק סכ"ג ססק"א).

זהירות ממזון שאינו שלו

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א). בתרגום כתב, "ואלין דיניא די תסדר קדמיהון". הזוהר הקדוש כותב על דברי התרגום, שפרשה זו באה לרמז ענין גלגולי נשמות. וז"ל: "פתח רבי שמעון ואמר, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, תרגום ואלין דיניא דתסדר קדמיהון, אלין אינון סדורין דגלגולא, דינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה". והיינו, שהכתוב רמז על עניני גלגולי הנשמות, שיש נשמות הנענשות בעונש גלגול - לחזור לבוא לעוה"ז שוב.

ויש להבין, מדוע דווקא כאן בפרשת משפטים מרמזת התורה ענין זה דגלגול הנשמות?

ויש לבאר על פי דברי ה'חפץ חיים' שכתב, וז"ל: "כי ידוע שהעבירות שבין אדם למקום מתמרקות על ידי יסורים בעוה"ז או בגהינום בעוה"ב, שאלו מצרפים את נשמת האדם ומטהרים אותה. אבל שונות מהן העבירות שבין אדם לחברו. לאלו אין שום אפשרות של צירוף לא ביסורין ולא בעונשי הגיהנום, וגם תשובה ומעשים טובים אינם מועילים לכפר על זה. אלא אינו מתכפר לו "עד שירצה את חברו". ואם אין האדם עושה זאת בעודו בעולם הזה עליו להתגלגל פעם אחרת ע"מ לבצע זאת, ושום יסורים או עונשים אין בהם כדי לטהרו מזאת. ולמשל, אם מישוהו התגאה בעוה"ז, מתוך עושרו או גבורתו הגופנית, ובחוצפתו העליב או הכה את זולתו ולא פייסו לפני מותו, אין שום דבר מועיל לו, אלא מוכרח הוא להתגלגל שנית בעוה"ז כדי לתקן את הענין הזה". עכ"ל.

לאדם אשר השתדל לא לפגוע בחברו ובממונו, ומסייעו שיפרעו חובותיו ולא יצטרך לחזור לעוה"ז בשביל זה. (שלמים מציון).

בטעם השבת העבוט

אִם-חָבֵל תִּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ תִּשְׁכַּח לְךָ - וְהָיָה קִי יָצֵעַ אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חָנּוּן אָנֹכִי. (כב, כה-כו). וברש"י פי', וז"ל: 'אמר הקדוש ברוך הוא כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשב טול והשב'.

הנה **הקצוה"ח** (סימן ד') הביא את ה**זוה"ק**, על האיסור לתפוס פיקדון עבור החוב, שמעיקר הדין היה מותר, וכל האיסור בא מהנהגת השי"ת עימנו בכל בוקר, ולכן גם אנו צריכים לנהוג כן.

ובעולת תמיד ביאר, תפילת מודה אני שכ"א מודה מיד בקימתו, 'שהחזרת בי נשמת בחמלה', שצריך להרגיש מצד החובות שיש לנו חלילה כמו שרש"י כתב, ורק שבחמלה הוא מתנהג איתנו ברבה אמונתך, שהיא מדת נאמנות גדולה שלא לתפוס את הפיקדון עבור החוב.

מובא בשם הח"ח דבר נפלא על הפסוק בהשבת העבוט. 'כִּי-תִשָּׂא בְרַעַף מִשְׁאֵת מְאֹמָה לֹא-תִבָּא אֶל-בֵּיתוֹ לְעֵבֶט עֲבֹטָן' (דברים כד, י), וברש"י שם כתב, 'חוב של כלום'. והעיר הח"ח מדוע דין השבת העבוט נאמר דווקא על חוב של כלום, ואדרבה היה צ"ל שגם בחוב של ממון הרבה ג"כ צריך לנהוג כן להשיב את העבוט. וביאר הח"ח לפי דברי רש"י לעיל שהיסוד של השבת העבוט שצריך להחזיר בכל לילה ולילה למרות הקושי בדבר, הוא מכח הידיעה שכל חוב שבעולם הוא 'חוב של כלום' כנגד החוב שאנו חייבים להקב"ה בכל לילה ולילה, והוא עושה עמנו חסד ומחזיר לנו 'חדשים לבקרים רבה אמונתך', ובחייב השבת העבוט מונח כל החיוביים שחייב האדם להרגיש כלפי הקב"ה.

וזה הכוונה ברש"י 'ואלה המשפטים מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני', שמשפטי התורה אינם כמשפטי העולם שבנויים מסברות ודעת בני אדם, אלא מסיני תורה אלוקית, רצון והנהגת ה' עם בריותיו, 'ושמעתי כי חנון אני'.

ועליהם נאמר 'מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטי ישראל', אך 'לא עשה כן לכל גוי, והם משפטים בל ידעום'.

ולכן נאמר 'אשר תשים לפניהם ולא לפני עכו"ם', ואפילו ידעת בדיון אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם' עכ"ל רש"י. וזהו חילול ה' נורא! שחלילה יש איזה שייכות בין המשפטים, ואינו מבין, 'כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים'.

עשיית מצוה יוצרת כלי קיבול להבנת המצוה

וַיֹּאמְרוּ כָל-אֲשֶׁר-דִּבְּרָה ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע' (כד, ז). לכאורה מה התועלת הייתה לעם ישראל בהקדמת אמירת 'נעשה' ל'נשמע'. יש לבאר כי הקדמת ה'נעשה' ל'נשמע' גרמה לעמ"י להבין טוב יותר את מהות המצוה, דכן קיום המעשי של המצוות יוצר בלבם של האדם כלי קיבול שיאפשר לו להבין את הטעמים וההסברים העומדים מאחורי כל מצוה.

מסופר על רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, כי השתמש בעקרון זה בכדי לקרב יהודי לאביו שבשמים. היה זה בתקופת כהונתו כרב בלונדון.

עו"ד לא דתי הגיע אליו ואמר: אם כבוד הרב יסביר לי כעת מהם הסודות וההסברים של מצות תפילין ואני יבין זאת, אתחיל להניח תפילין מדי יום ביומו.

הרב סירב לבקשתו ואמר לו: הסדר הוא שונה! תחילה עליך להניח תפילין במשך חודשיים ולאחמ"כ בא אלי ואסביר לך הכל.

סירב האיש ואמר: ואם ההסבר שלי לא ישכנע אותי הרי שבחינם בזבזתי סכום גדול עבור רכישת תפילין, השיב לו הרב: עלי ועל צוארי... קודם כל תקנה ותניח חודשיים ואם אחרי ההסברים לא תרצה להמשיך אשלם לך את הוצאה זו. האיש השתכנע והחל להניח תפילין.

לאחר חודשיים קרא לו הרב ושאלו: האם הנך עדיין רוצה לדעת מדוע מניחים תפילין? הגיב האיש ואמר: כעת כבר איני זקוק לכך.

הנה כי כן כל עוד אדם אינו מקיים מצוות בפועל הוא יתקשה בהבנת המשמעות העומדת מאחריהן, אולם שיעשה את המצוות הרי יוצר בתוכו כלי קיבול להבנה ולשמיעה ולקבלת הדברים. (מתוך האור).

מתי הרמב"ם סחט דמעות מהאבן עזרא

סיפר הגה"צ ר' חיים זייצ'יק זצ"ל בשם רבינו החיד"א זצ"ל: כמה עזה היתה תשוקתו של רבינו אברהם האבן עזרא, לראות את הרמב"ם, ומרוב עניונו לא יכול במשך זמן לראותו, רק לאחר זמן הצליח האבן עזרא להגיע לרמב"ם ולראותו.

והנה כראות הרמב"ם את האבן עזרא, הורה לאנשי ביתו שיכניסוהו לחדר חשוך ואפל ויתנו לו רק מעט מים ולחם כדי לקיימו, עם מיטה רעועה, ולא הסכים בשום אופן לדבר עמו. וכך עשו לקחו את האבן עזרא לאותו חדר, וישב שם לבדו בצער גדול.

האבן עזרא הופתע מאוד מהתנהגותו המוזרה של הרמב"ם, וכמעט שהתחיל לחשוש אולי זה לא הרמב"ם, שאיך יתכן לנהוג כך באורחים. לאחר יומיים בכזה צער אכזבה וייסורים, פרץ בבכי והרבה לבכות על מזלו הרע.

ושנודע לרמב"ם על בכיותיו של האבן עזרא, הורה להביא לו כוס ריקה, שלתוכה יוריד את דמעותיו, לאחר זמן קצר, צוה הרמב"ם לשחררו ולהביאו לביתו. כשהגיע האבן עזרא, הרמב"ם חיבקו וערך סעודה גדולה לכבודו. במהלך המשתה, העמיד האבן עזרא את הרמב"ם על פליאת התנהגותו המוזרה, שהושיבו בחדר אפל בתנאים קשים כל כך... ואז גילה לו הרמב"ם את טעמו ונימוקו.

אמר לו הרמב"ם שמיד שראה אותו הסתכל בעיניו והבחין שיש בהם חיידקים ותולעים רעים, שעלולים במשך הזמן להזיק לעיניו עד כדי עיוורון, ולפי אבחנתו הרפואית, לא מצא דרך אחרת זולת זה שיבכה הרבה, והדמעות ישטפו את עניו, וכך ינקו ויבריחו את התולעים והחיידקים, אלא שבלי סיבה א"א לבכות, ולכן הביאו למצב כזה שיהיה מוכרח לבכות וינצל מסכנת עיוורון. מיד הביא הרמב"ם את הכוס של הדמעות והראה לו בתוכו את החיידקים והתולעים.

סיים רבי חיים זייצ'יק: אם על הנהגת הרמב"ם היה צריך האורח להבין שזהו לטובתו, ק"ו בן בנו של ק"ו, שיש להתעמק ולהבין שהנהגת ה' יתברך אשר נראית לפעמים כפליאה ותמיהה, שבודאי היא לטובתו של האדם ולתועלתו! (ופריו מתוק).

יהי רצון שזוכה לקיים את כל משפטי התורה לרצון ה' ולהדבק בדרכיו, מתוך שפע גדול ברוח וגשם, ונשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות, אמן.